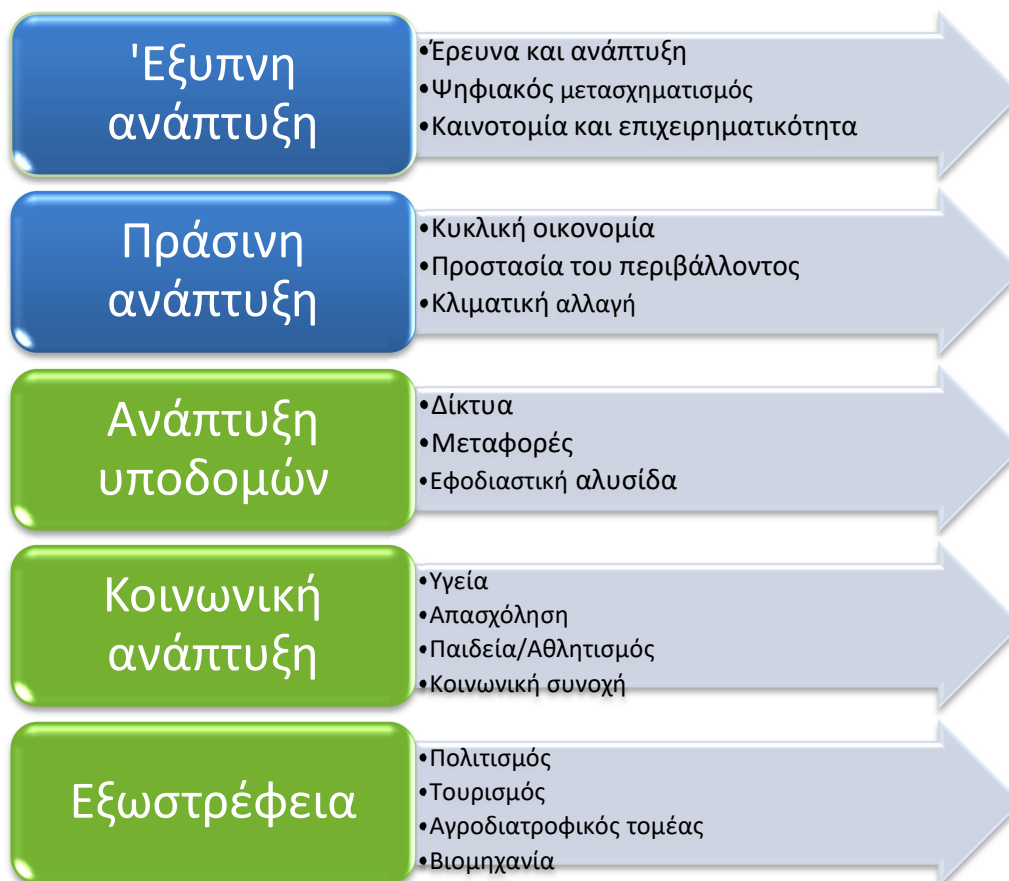


3. ΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΕΠΑ ΚΑΙ Η ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΤΟΥΣ ΣΕ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ

Ο απώτερος στόχος οικονομικής πολιτικής είναι η εξασφάλιση της βιώσιμης ανάπτυξης της χώρας, με μέγιστη δυνατή σύγκλιση των περιφερειών, την πληρέστερη δυνατή αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας και διασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και της προστασίας του περιβάλλοντος. Για την επίτευξη των παραπάνω απαιτείται αλλαγή του παραγωγικού υποδείγματος της οικονομίας που να διασφαλίζει τη βιωσιμότητα της ανάπτυξης και της κοινωνικής ευημερίας απέναντι σε μεγάλες προκλήσεις και απροσδόκητες εξελίξεις.

Σε αυτή την κατεύθυνση, οι αναπτυξιακοί στόχοι του ΕΠΑ αναπτύσσονται σε πέντε πυλώνες: Έξυπνη Ανάπτυξη, Πράσινη Ανάπτυξη, Κοινωνική Ανάπτυξη, Ανάπτυξη Υποδομών και Εξωστρέφεια (Διάγραμμα 3.1). Οι πρώτοι δυο από αυτούς τους πυλώνες έχουν ευρύτερη στόχευση που αφορά πρακτικά το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων, ενώ οι υπόλοιποι τρεις στοχεύουν στην ενίσχυση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων. Η επίτευξη μιας ισχυρής και διατηρήσιμης ανάπτυξης στο σύνολο της οικονομίας της χώρας απαιτεί την ισορροπημένη μεγέθυνση και στους πέντε πυλώνες. Επιπλέον, αναγκαίες είναι η εξειδίκευση, η προτεραιοποίηση και η ιεράρχηση των επενδυτικών έργων εντός κάθε πυλώνα με βάση τη δυνατότητά τους να συνεισφέρουν στην επίτευξη των αναπτυξιακών στόχων. Στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικά οι αναπτυξιακοί στόχοι, με την εξειδίκευσή τους σε ειδικούς στόχους και προτεραιότητες.

Διάγραμμα 3.1: Αναπτυξιακοί στόχοι του ΕΠΑ



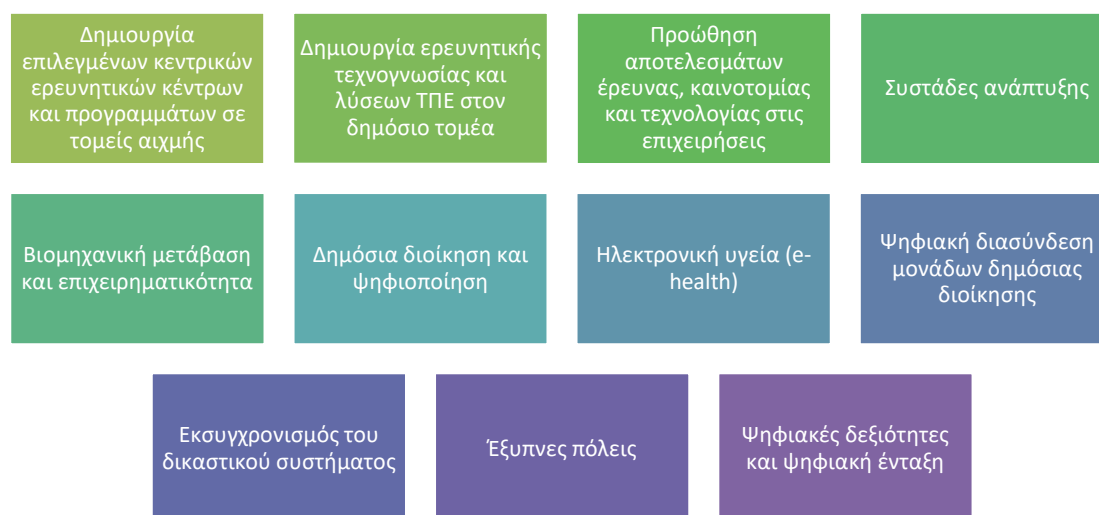
3.1 Έξυπνη ανάπτυξη

Οι ταχύτατες τεχνολογικές εξελίξεις έχουν μεταβάλει τα πρότυπα παραγωγής προϊόντων και υπηρεσιών παγκοσμίως. Για να παραμείνει μια οικονομία ανταγωνιστική, απαιτείται η ενεργή της συμμετοχή στην παραγωγή νέας έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης. Απαιτείται επίσης και η προσαρμογή των παραγωγικών διαδικασιών στην οικονομία, μέσα από την αφομοίωση των νέων τεχνολογιών στην κατασκευή καινοτόμων προϊόντων και υπηρεσιών. Τέλος, η εξάπλωση των νέων τεχνολογιών είναι απαραίτητη και στη δημόσια διοίκηση, αυξάνοντας σημαντικά την αποτελεσματικότητα του έργου που παράγει.

Ο στόχος της έξυπνης ανάπτυξης εξειδικεύεται στους εξής τρεις ειδικούς στόχους:

- Έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη
- Καινοτομία και επιχειρηματικότητα
- Ψηφιακός μετασχηματισμός

Διάγραμμα 3.2: Προτεραιότητες του στόχου έξυπνης ανάπτυξης



Αναδεικνύονται έντεκα προτεραιότητες που καλούνται να εξυπηρετήσουν τους τρεις ειδικούς στόχους της έξυπνης ανάπτυξης (Διάγραμμα 3.2 και Πίνακας 3.1 στο Παράρτημα). Αυτές οι προτεραιότητες καλούνται να αντιμετωπίσουν κυρίως τις αναπτυξιακές ανάγκες που προέρχονται από τις τεχνολογικές εξελίξεις. Ωστόσο, σημαντική είναι η συνεισφορά μερικών από αυτές τις επενδυτικές προτεραιότητες και στην κάλυψη της ανάγκης για αλλαγή του παραγωγικού υποδείγματος (π.χ. μέσα από την προώθηση των αποτελεσμάτων έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογίας στις επιχειρήσεις, τη δημιουργία συστάδων ανάπτυξης και τον εκσυγχρονισμό του δικαστικού συστήματος), καθώς και στην ανάγκη αντιμετώπισης των κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης (π.χ. μέσα από την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων και την ψηφιακή ένταξη).

Αναλυτικότερα, στις προτεραιότητες του πυλώνα της έξυπνης ανάπτυξης εντάσσεται η δημιουργία επιλεγμένων κεντρικών ερευνητικών κέντρων και προγραμμάτων σε τομείς αιχμής. Μέσα από τη συγκεκριμένη προτεραιότητα καταβάλλονται πόροι σε σχετικά λίγα επιλεγμένα πεδία όπου υπάρχει αυξημένη πιθανότητα ανάπτυξης ερευνητικών κέντρων παγκόσμιας εμβέλειας. Ανάλογα με την επιλογή των τομέων, η συγκεκριμένη επενδυτική προτεραιότητα μπορεί να απαντήσει και σε άλλες αναπτυξιακές ανάγκες, πέρα από τις τεχνολογικές εξελίξεις, όπως η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και η διαχείριση έκτακτων

συνθηκών, όπως πανδημίες. Στην αποτελεσματικότητα των σχετικών έργων ενδέχεται να συνεισφέρουν το ευνοϊκό κλίμα και το πλούσιο πολιτιστικό απόθεμα, ως παράγοντες που συμβάλλουν στην προσέλκυση καταξιωμένων (Ελλήνων και μη) ερευνητών από το εξωτερικό. Βασικός παράγοντας επιτυχίας είναι η θέσπιση αποτελεσματικών διαδικασιών επιλογής των συγκεκριμένων τομέων αιχμής προς χρηματοδότηση.

Στην ίδια κατεύθυνση είναι και η προτεραιότητα για την προώθηση των αποτελεσμάτων της ερευνητικής διαδικασίας στις επιχειρήσεις, ώστε να μπορούν στη συνέχεια να ενσωματώσουν αυτή τη γνώση στην παραγωγική τους διαδικασία. Ένας τρόπος για να επιτευχθεί αυτή η προώθηση είναι μέσω της ενίσχυσης της διασύνδεσης των εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων με την παραγωγή. Ήδη χρηματοδοτούνται κοινά ερευνητικά έργα, στα οποία συμμετέχουν τόσο επιχειρήσεις όσο και ΑΕΙ - ερευνητικά κέντρα, κυρίως μέσα από ευρωπαϊκά χρηματοδοτικά προγράμματα (όπως Horizon 2020 και LIFE), αλλά και από ερευνητικά προγράμματα της Γενικής Γραμματείας Έρευνας και Τεχνολογίας (ΓΓΕΤ).

Όταν αυτού του τύπου οι συνεργασίες μεταξύ επιχειρήσεων και ερευνητικών ιδρυμάτων επεκτείνονται πέρα από μεμονωμένα ερευνητικά έργα και παγιώνονται σε μια πιο μόνιμη βάση, δημιουργούνται συστάδες ανάπτυξης (growth clusters). Η συνεργασία της ερευνητικής κοινότητας με τις εγχώριες επιχειρήσεις, τόσο μέσω μεμονωμένων ερευνητικών έργων, όσο και μέσα από μια συστάδα, αποτελεί βασικό βήμα και στη διαδικασία αλλαγής του παραγωγικού υποδείγματος της χώρας σε μια πιο βιώσιμη και ανταγωνιστική κατεύθυνση.

Στον στόχο της έξυπνης ανάπτυξης εντάσσεται και η προώθηση της ψηφιακής καινοτομίας και επιχειρηματικότητας, με την ενίσχυση των αναπτυξιακών προσπαθειών σε κλάδους υπηρεσιών που έχουν ένταση γνώσης και χρήσης ΤΠΕ. Ενδεικτικός τομέας με σημαντική ανάπτυξη και προοπτικές παγκοσμίως σε αυτή την κατεύθυνση είναι η ανάπτυξη εφαρμογών για χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (fintech).

Πέρα από την παραγωγή έρευνας, καινοτόμων προϊόντων και τεχνολογίας, σημαντική αναπτυξιακή διάσταση έχει και η διαδικασία εξάπλωσης της χρήσης των ΤΠΕ στις εγχώριες επιχειρήσεις. Σε αυτή την επενδυτική προτεραιότητα εντάσσονται έργα για ενίσχυση της μετάβασης βιομηχανιών στη νέα ψηφιακή εποχή (π.χ. μέσω αυτοματοποίησης της παραγωγής). Η αξιοποίηση της συνδεσιμότητας και των μεγάλων όγκων δεδομένων, του διαδικτύου των πραγμάτων, των λύσεων cloud computing και άλλων διαθέσιμων και αναπτυσσόμενων τεχνολογιών ενισχύει την ανταγωνιστικότητα τόσο βιομηχανιών όσο και επιχειρήσεων άλλων σημαντικών κλάδων της οικονομίας.

Στη χρηματοδότηση πρωτοβουλιών για την καινοτομία και την επιχειρηματικότητα, τα ειδικά προγράμματα του άρθρου 130 του ν. 4635/2019 μπορεί να αποτελέσουν ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο. Εξάλλου, πολλά από τα ταμεία που έχουν παρόμοια μορφή στη χώρα μας και συγχρηματοδοτούνται από ευρωπαϊκούς πόρους κατευθύνονται σε στήριξη καινοτόμων ιδεών σε αρχικές φάσεις επιχειρηματικότητας.

Προτεραιότητα εντός του στόχου της έξυπνης ανάπτυξης αποτελεί η συσσώρευση και διάχυση ερευνητικής τεχνογνωσίας και εφαρμογών που έχουν δημιουργηθεί για τις ανάγκες του δημόσιου τομέα. Ήδη, τα μέτρα που επιβλήθηκαν για τον περιορισμό της εξάπλωσης της πανδημίας οδήγησαν σε ραγδαία αύξηση της χρήσης ΤΠΕ στις υπηρεσίες που προσφέρει ο δημόσιος τομέας προς τους πολίτες, αλλά και ως μέρος της εσωτερικής λειτουργίας του, από την ηλεκτρονική υγεία και την ηλεκτρονική μάθηση, έως την ηλεκτρονική διακυ-

βέρνηση και τις ηλεκτρονικές δημόσιες συμβάσεις. Καθώς η δημόσια διοίκηση αποτελεί έναν ιδιαίτερα μεγάλο και σύνθετο οργανισμό, είναι σημαντικό η ερευνητική τεχνογνωσία και οι λύσεις που δημιουργούνται κατά τη διαδικασία ψηφιακού μετασχηματισμού του δημόσιου τομέα, να αξιοποιούνται επαρκώς, τόσο εντός της δημόσιας διοίκησης όσο και ευρύτερα στην κοινωνία.

Επιπλέον, ο ψηφιακός μετασχηματισμός του δημόσιου τομέα έχει σημαντική συνεισφορά και στην αντιμετώπιση αναπτυξιακών αναγκών που εκτείνονται πέρα από τη συμμόρφωση με τις τεχνολογικές εξελίξεις. Η ηλεκτρονική διακυβέρνηση, μέσω της απλοποίησης των διοικητικών διαδικασιών και της ψηφιακής διασύνδεσης μεταξύ των μονάδων της δημόσιας διοίκησης, θα διευκολύνει σημαντικά τον δημόσιο τομέα στην διεκπεραίωση του έργου του, επιτυγχάνοντας σημαντική εξοικονόμηση πόρων, απαντώντας έτσι και στην πρόκληση για τη διατήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας. Επιπροσθέτως, ο εκσυγχρονισμός του δικαστικού συστήματος απαντάει στην ανάγκη αλλαγής του παραγωγικού υποδείγματος, καθώς ο αργός ρυθμός απονομής δικαιοσύνης στη χώρα αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην προσέλκυση επενδύσεων.

Η περαιτέρω ψηφιοποίηση του τομέα της δημόσιας υγείας θα συνεισφέρει και σε κοινωνικούς στόχους, βελτιώνοντας την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας στους πολίτες της χώρας. Τέλος, ο ψηφιακός μετασχηματισμός των αστικών περιοχών της χώρας θα βελτιώσει την καθημερινότητα των κατοίκων τους, ενώ περιορίζοντας την κυκλοφοριακή συμφόρηση θα συνεισφέρει και στην επίτευξη των στόχων άμβλυνσης των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής και βελτίωσης της ποιότητας του αέρα.

Ο ψηφιακός μετασχηματισμός της ελληνικής οικονομίας απαιτεί ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων των τωρινών, αλλά και των μελλοντικών εργαζομένων. Αυτή η ενίσχυση μπορεί να επιτευχθεί μέσω της κατάλληλης κατάρτισης των εργαζομένων, ιδιαίτερα σε θέσεις εργασίας που αντιμετωπίζουν αυξημένο κίνδυνο κατάργησης λόγω αυτοματοποίησης, αλλά και σε τομείς όπου η φύση της δουλειάς θα αλλάξει με την εισαγωγή νέων τεχνολογιών. Έτσι, οι πρωτοβουλίες για ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων και της ψηφιακής ένταξης έχουν σημαντικές επιδράσεις και στην αντιμετώπιση κοινωνικών επιπτώσεων, όπως η ανεργία, αλλά και στην προσπάθεια στροφής του παραγωγικού υποδείγματος προς την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών με υψηλότερη προστιθέμενη αξία.

3.2 Πράσινη ανάπτυξη

Για να είναι διατηρήσιμη η ανάπτυξη μιας οικονομίας και να πετυχαίνει υψηλές επιδόσεις σε όρους κοινωνικής ευημερίας, απαραίτητη είναι η μέριμνα για την ορθή διαχείριση των πόρων και την προστασία του περιβάλλοντος. Επιπλέον, η αλλαγή του κλίματος αποτελεί τη μεγαλύτερη πρόκληση που θα αντιμετωπίσει η ανθρωπότητα τα επόμενα χρόνια, επηρεάζοντας κάθε πτυχή της ανθρώπινης δραστηριότητας. Για αυτόν τον λόγο, η πράσινη ανάπτυξη αποτελεί έναν από τους πέντε βασικούς πυλώνες του αναπτυξιακού σχεδιασμού του ΕΠΑ.

Ο στόχος της πράσινης ανάπτυξης εξειδικεύεται σε τρεις επιμέρους ειδικούς στόχους:

- Μετάβαση σε κυκλική οικονομία
- Προστασία του περιβάλλοντος
- Αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής

Διάγραμμα 3.3: Προτεραιότητες του στόχου πράσινης ανάπτυξης



Αναδεικνύονται έντεκα προτεραιότητες για έργα που έχουν τον σκοπό της πράσινης ανάπτυξης (Διάγραμμα 3.3 και Πίνακας 3.2 στο Παράρτημα). Η ανάδειξη της πράσινης ανάπτυξης ως βασικού αναπτυξιακού στόχου πηγάζει κυρίως από την ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος και την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. Ωστόσο, η πράσινη ανάπτυξη συνάδει και με την προσπάθεια για πληρέστερη αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας. Ειδικότερα, το ισχυρό αιολικό δυναμικό και η ενισχυμένη ηλιοφάνεια στη χώρα στηρίζουν την ανάπτυξη των αντίστοιχων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ). Ταυτόχρονα, η ιδιαίτερα πλούσια βιοποικιλότητα και ευρύτερα το φυσικό περιβάλλον της χώρας ευνοούν την ανάπτυξη πρωτοβουλιών στον τομέα της πράσινης επιχειρηματικότητας.

Κεντρικό ρόλο στην προσπάθεια πράσινης ανάπτυξης έχει η διαδικασία μετασχηματισμού του ενεργειακού τομέα. Οι σχετικές προτεραιότητες περιλαμβάνουν πρωτοβουλίες για αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, απεξάρτηση από τα ορυκτά καύσιμα και αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και τεχνολογιών συμπαραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας και θερμότητας. Είναι χαρακτηριστικό ότι το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα προβλέπει ότι την περίοδο 2020-2030 για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων απαιτούνται επενδύσεις συνολικής αξίας 43,8 δισ. ευρώ σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, υποδομές και δίκτυα, ενεργειακή απόδοση, κυκλική οικονομία και άλλους σχετικούς τομείς. Πολύ σημαντικό έργο στρατηγικής σημασίας σε αυτή τη προτεραιότητα αποτελεί η απολιγνιτοποίηση του τομέα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, με την ανάπτυξη παραγωγικών δομών που αξιοποιούν άλλες πηγές ενέργειας, αλλά και με την ανάληψη πρωτοβουλιών για την ανάπτυξη άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων που προσφέρουν βιώσιμες ευκαιρίες απασχόλησης και επιχειρηματικότητας στους κάτοικους των περιοχών που πλήττονται από τη διαδικασία απολιγνιτοποίησης.

Πέρα από ενέργειες που αποβλέπουν στον περιορισμό της κλιματικής αλλαγής, υπάρχει έντονη ανάγκη και για υλοποίηση δράσεων που θα περιορίζουν τις επιπτώσεις που αυτή προκαλεί μέσα από την αυξημένη συχνότητα ακραίων καιρικών φαινομένων. Αναδεικνύεται έτσι ως προτεραιότητα η ανάπτυξη υποδομών πρόληψης και διαχείρισης κινδύνων και προστασίας, καθώς και επαναφοράς των πληγισίων υποδομών σε λειτουργία.

Η αποτελεσματικότερη διαχείριση των πόρων αποτελεί βασική επιδίωξη και όσον αφορά στον ειδικό στόχο μετάβασης σε κυκλική οικονομία. Σημαντικές είναι οι υστερήσεις της χώρας στον τομέα διαχείρισης στερεών και υγρών αποβλήτων, ο οποίος αναμφισβήτητα αποτελεί επενδυτική προτεραιότητα. Στον ειδικό στόχο για μετάβαση σε κυκλική οικονομία εντάσσεται ως προτεραιότητα και η στήριξη φιλικών προς το περιβάλλον διεργασιών παραγωγής, οι οποίες επιτυγχάνουν αποδοτικότερη χρήση των πόρων. Ο αντίκτυπος δράσεων αυτής της προτεραιότητας επεκτείνεται πέρα από το περιβαλλοντικό θέμα και στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των εγχώριων επιχειρήσεων.

Αντίστοιχες προεκτάσεις στο θέμα της αλλαγής του παραγωγικού υποδείγματος έχουν και δράσεις για ενίσχυση της πράσινης επιχειρηματικότητας, καθώς και πρωτοβουλίες για την ανάδειξη, προστασία και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς. Οι ανάγκες για προστασία του περιβάλλοντος δημιουργούν σημαντικές επιχειρηματικές ευκαιρίες, αρκεί να υπάρχουν οι συνθήκες για την αποτίμηση και ανταμοιβή (monetisation) της αξίας που δημιουργείται με αυτόν τον τρόπο. Αντίστοιχα, ενώ η προστασία της φυσικής κληρονομιάς έχει εγγενή αξία, η ανάδειξή της επιτρέπει την αξιοποίησή της στην ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων, όπως τουριστικοί προορισμοί, φυτικά καλλυντικά προϊόντα και προϊόντα ΠΟΠ και ΠΓΕ.

Η προσπάθεια πράσινης ανάπτυξης επεκτείνεται και σε έργα που εντάσσονται στην επενδυτική προτεραιότητα για ένα περισσότερο φυσικό αστικό περιβάλλον. Εκτός από την προστασία του περιβάλλοντος, οι πράσινες πόλεις προσφέρουν με τον τρόπο αυτό μια καλύτερη ποιότητα ζωής στους κατοίκους τους και συνεισφέρουν στην προσέλκυση επενδύσεων.

Σημαντικές παρεμβάσεις που μπορούν να προσδώσουν μεγάλη προστιθέμενη αξία περιλαμβάνουν τη δημιουργία πράσινων χρηματοδοτικών εργαλείων και ταμείων για προώθηση της κυκλικής οικονομίας, της πράσινης επιχειρηματικότητας και του ενεργειακού μετασχηματισμού.

3.3 Κοινωνική ανάπτυξη

Μια επιπλέον σημαντική διάσταση της οικονομικής ανάπτυξης, που της επιτρέπει να διατηρείται διαχρονικά, είναι η εξασφάλιση της κοινωνικής συνοχής και ευημερίας. Εξάλλου, η μεγέθυνση της οικονομίας δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά είναι επιθυμητή στον βαθμό που βελτιώνει τις συνθήκες διαβίωσης στο σύνολο της κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων και των ευπαθών ομάδων πληθυσμού.

Ο στόχος της κοινωνικής ανάπτυξης εξειδικεύεται σε τέσσερις επιμέρους ειδικούς στόχους που αντιστοιχούν σε τομείς κοινωνικής πολιτικής:

- Υγεία και αθλητισμός
- Απασχόληση
- Παιδεία
- Κοινωνική συνοχή

Διάγραμμα 3.4: Προτεραιότητες του στόχου κοινωνικής ανάπτυξης



Αναδεικνύονται δεκατέσσερις προτεραιότητες που εντάσσονται στον σκοπό της κοινωνικής ανάπτυξης (Διάγραμμα 3.4 και Πίνακας 3.3). Ενώ βασική επιδίωξη των προτεραιοτήτων εδώ είναι η αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, σημαντική είναι η συνεισφορά των δράσεων που εντάσσονται σε αυτές τις προτεραιότητες και στην αντιμετώπιση άλλων σημαντικών αναπτυξιακών αναγκών. Ενδεικτικά, όπως αναδείχθηκε από τις σοβαρότατες επιπτώσεις της πανδημίας στην παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα, οι επενδύσεις στον τομέα της δημόσιας υγείας, πέρα από την άμεση ενίσχυση της κοινωνικής ωφέλειας, είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση της πρόκλησης της εξάπλωσης της τρέχουσας και ενδεχόμενων μελλοντικών πανδημιών. Επιπλέον, οι κοινωνικές επενδύσεις για τη στήριξη της οικογένειας και την ενίσχυση της προσχολικής αγωγής, καθώς και οι υπόλοιπες παρεμβάσεις για τη στήριξη της δημόσιας εκπαίδευσης, αποτελούν το βασικό εργαλείο παρέμβασης για μετριασμό των δυσμενών δημογραφικών τάσεων. Η διεθνοποίηση των ΑΕΙ και η προσέλκυση καταρτισμένων επιστημόνων από το εξωτερικό ενισχύουν την ποιότητα της παιδείας και της έρευνας στη χώρα, ενώ συμβάλλουν και στην ενίσχυση της εξωστρέφειας. Τέλος, η ενίσχυση της εκπαίδευσης, καθώς και οι πολιτικές για ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων του πληθυσμού και άλλες παρεμβάσεις για τόνωση της απασχόλησης, συνάδουν με τον στόχο αλλαγής του παραγωγικού υποδείγματος της χώρας.

Αναλυτικότερα, πολύ σημαντική επενδυτική προτεραιότητα στην τρέχουσα συγκυρία αποτελεί η ενίσχυση των υποδομών και του εξοπλισμού στο σύστημα της δημόσιας υγείας. Ιδιαίτερη πρόκληση εδώ προέρχεται από τη μορφολογία της ελληνικής επικράτειας, με ακριτικά νησιά και απομακρυσμένες ηπειρωτικές περιοχές. Άλλη πρόκληση αφορά το γεγονός ότι το κόστος λειτουργίας ενός νοσοκομείου ή κέντρου υγείας είναι δυσανάλογα υψηλό σε σύγκριση με το κόστος εγκατάστασής του. Τέλος, όπως αποδείχθηκε από την πανδημία του ιού SARS-CoV-2, είναι πολύ σημαντικό για την οικονομία μιας χώρας να έχει ένα σύστημα δημόσιας υγείας που είναι έτοιμο να ανταποκριθεί σε πολύ απότομη αύξηση της

ζήτησης για συγκεκριμένες υπηρεσίες, εγκαταστάσεις, εξοπλισμό και αναλώσιμα, οι οποίες σε κανονικές συνθήκες αξιοποιούνται σε πολύ μικρότερο βαθμό.

Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, απαιτείται ένα δημόσιο σύστημα υγείας που χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα υψηλό βαθμό ευελιξίας, προσαρμοστικότητας και ετοιμότητας. Ενδεικτικές παρεμβάσεις εδώ περιλαμβάνουν την ανάπτυξη σχεδίων επείγουσας επέμβασης (contingency planning) με συμπράξεις με τον ιδιωτικό τομέα για την εξασφάλιση της δυνατότητας γρήγορης μετατροπής εγκαταστάσεων σε κλινικές αναφοράς επικίνδυνων νόσων, καθώς και τη δημιουργία στρατηγικών αποθεμάτων υλικών και εξοπλισμού που ενδέχεται να χρειαστούν σε μια πανδημία.

Η βελτίωση της υγείας των πολιτών δεν αφορά μόνο την παροχή καλύτερων υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης, αλλά και τη λήψη προληπτικών μέτρων μέσω της υιοθέτησης ενός υγιέστερου τρόπου ζωής από τους πολίτες. Κεντρικό ρόλο στην επίτευξη αυτού του στόχου κατέχουν ο μαζικός αθλητισμός και η διευκόλυνση των πολιτών στην άσκηση αθλητικών δραστηριοτήτων. Επομένως, ως προτεραιότητα εντάσσεται και η ανάπτυξη των υποδομών στον τομέα του αθλητισμού.

Κρίσιμος τομέας άσκησης κοινωνικής πολιτικής με σημαντικό αναπτυξιακό αντίκτυπο αποτελεί η μέριμνα για την τόνωση της απασχόλησης. Εδώ εντάσσονται οι πολιτικές απασχόλησης, οι οποίες αποσκοπούν στην επανένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας, καθώς και τα προγράμματα κατάρτισης εργαζομένων που έχουν τον στόχο να αποκτήσουν οι εργαζόμενοι δεξιότητες απαραίτητες για την ενεργή παραμονή τους στην αγορά εργασίας στο ταχύτατα μεταβαλλόμενο παγκόσμιο περιβάλλον.

Σημαντικές προτεραιότητες είναι και η στήριξη δράσεων για την ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων του πληθυσμού¹¹ στο εργατικό δυναμικό και στην εκπαίδευση. Ιδιαίτερη μέριμνα θα πρέπει να δοθεί στην ενσωμάτωση των ΑΜΕΑ και των μεταναστών.

Προοπτικές για αποτελεσματικότερη ενίσχυση της απασχόλησης και ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων δημιουργούνται με τη θέσπιση εργαλείων συγχρηματοδότησης (ειδικά προγράμματα του άρθρου 130 του ν. 4635/2019) για την παροχή μικροπιστώσεων και προσωποποιημένης συμβουλευτικής (mentoring). Ο βασικός σκοπός των μικροπιστώσεων είναι η βελτίωση της χρηματοδότησης (access to finance) ευάλωτων ομάδων που επιθυμούν να δημιουργήσουν ή να επεκτείνουν την επιχειρηματική τους δραστηριότητα.

Στην κατεύθυνση της εξομάλυνσης των κοινωνικών ανισοτήτων εντάσσονται και στοχευμένες δράσεις στις απομακρυσμένες και νησιωτικές περιοχές. Ενδεικτική παρέμβαση εδώ είναι το μέτρο του μεταφορικού ισοδύναμου ή της επιδότησης άγονων γραμμών, που εξασφαλίζει ότι αυτές οι περιοχές έχουν πρόσβαση σε δημόσια μέσα συγκοινωνίας που τις

¹¹ Οι ευπαθείς ομάδες πληθυσμού διακρίνονται σε δύο κατηγορίες – ευάλωτες και ειδικές (ν. 4019/2011, Α' 216). Στις ευάλωτες ανήκουν οι ομάδες του πληθυσμού που η ένταξη τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή εμποδίζεται από σωματικά και ψυχικά αίτια ή λόγω παραβατικής συμπεριφοράς (άτομα με αναπηρίες, εξαρτημένα ή απεξαρτημένα από ουσίες άτομα, οροθετικοί, φυλακισμένοι, αποφυλακισμένοι, ανήλικοι παραβάτες). Στις ειδικές ανήκουν οι ομάδες οι οποίες βρίσκονται σε μειονεκτική θέση ως προς την ομαλή ένταξή τους στην αγορά εργασίας, από οικονομικά, κοινωνικά και πολιτισμικά αίτια (άνεργοι νέοι, άνεργες γυναίκες, άνεργοι άνω των πενήντα ετών, μακροχρόνια άνεργοι, αρχηγοί μονογονεϊκών οικογενειών, μέλη πολύτεκνων οικογενειών, γυναίκες θύματα κακοποίησης, αναλφάβητοι, κάτοικοι απομακρυσμένων ορεινών και νησιωτικών περιοχών, άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, μετανάστες και πρόσφυγες).

συνδέουν με την υπόλοιπη χώρα. Σημαντική για την εξομάλυνση των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της χώρας είναι και η προτεραιότητα για ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών.

Συνεισφορά στην ενίσχυση της απασχόλησης, αλλά και στην αλλαγή του παραγωγικού υποδείγματος και στην εξομάλυνση των δημογραφικών εξελίξεων, έχουν και οι προτεραιότητες στον τομέα της παιδείας. Η επέκταση (σε χρονική διάρκεια) και η εμβάθυνση (σε ποσοστό των νοικοκυριών) της κάλυψης του πληθυσμού από την προσχολική αγωγή, καθώς και η ενίσχυση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών, απαιτούν σημαντικές επενδύσεις σε υποδομές, συστήματα αξιολόγησης και συνεχή κατάρτιση του προσωπικού. Εκτός από θετικές συνέπειες για την περαιτέρω ανάπτυξη των γνωστικών δεξιοτήτων των παιδιών, η βελτίωση της δημόσιας προσχολικής αγωγής μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, καθώς η συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό της χώρας παραμένει σε ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό συγκριτικά με τις άλλες χώρες μέλη της ΕΕ.

Σημαντικές είναι και οι δράσεις για την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό των υποδομών σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Όπως αποδείχθηκε και με την πανδημία, η χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών στα σχολεία της χώρας αναδεικνύεται πλέον ως απολύτως αναγκαία διαδικασία. Σε αυτή την κατεύθυνση, περιλαμβάνονται η ενίσχυση των ψηφιακών υποδομών και η ταυτόχρονη επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στη χρήση τους. Ειδικά για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, η δημιουργία πρότυπων μονάδων επαγγελματικής κατεύθυνσης, διασυνδεδεμένων με την τοπική παραγωγή, θα έδινε εναλλακτικές διεξόδους σε όσους μαθητές δεν επιλέγουν να συνεχίσουν στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενισχύοντας παράλληλα και την ανάγκη για στροφή του παραγωγικού υποδείγματος σε διαδικασίες που απαιτούν τεχνικά καταρτισμένο προσωπικό.

Τέλος, ειδικά για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, προτεραιότητα αποτελεί η ενίσχυση του διεθνούς προσανατολισμού των ΑΕΙ, με την προσέλκυση αλλοδαπών φοιτητών και καθηγητών σε ξενόγλωσσα προγράμματα. Στη συγκεκριμένη δράση υπάρχουν σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες που συνδέονται με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, ειδικά σε πεδία όπως οι κλασσικές σπουδές, η φιλοσοφία, η αρχαιολογία και οι τουριστικές σπουδές. Η συγκεκριμένη προτεραιότητα συνδέεται στενά με την ευρύτερη προσπάθεια προσέλκυσης καταρτισμένων Ελλήνων, ερευνητών και μη, που ζουν στο εξωτερικό, πολλοί εκ των οποίων έφυγαν τα τελευταία χρόνια λόγω της οικονομικής κρίσης (brain gain). Εκτός από σημαντικές πρωτοβουλίες στον τομέα της εκπαίδευσης, αυτές οι δράσεις συμβάλλουν σημαντικά και στην ενίσχυση της εξωστρέφειας της χώρας.

3.4 Ανάπτυξη υποδομών

Οι υποδομές μιας χώρας έχουν καταλυτικό ρόλο για την οικονομική της ανάπτυξη. Για αυτόν τον λόγο, η ανάπτυξη των υποδομών και η ολοκλήρωση όλων των υποδομών που είναι σε εξέλιξη, ασχέτως τρόπου χρηματοδότησης, αναδεικνύεται ως ένας από τους πέντε αναπτυξιακούς στόχους του ΕΠΑ. Ο στόχος ανάπτυξης υποδομών εξειδικεύεται σε τρεις ειδικούς στόχους για την ανάπτυξη, τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των δικτύων, των μεταφορών και της εφοδιαστικής αλυσίδας.

Σε αυτό το πλαίσιο, αναδεικνύονται έντεκα προτεραιότητες (Διάγραμμα 3.5 και Πίνακας 3.4 στο Παράρτημα). Οι περισσότερες από τις προτεραιότητες αφορούν συγκεκριμένους τομείς με σημαντικά περιθώρια για εκσυγχρονισμό, βελτίωση και περαιτέρω ανάπτυξη ή ολοκλήρωση, όπως οι υποδομές ΤΠΕ, τα ενεργειακά δίκτυα, οι κτιριακές υποδομές της δικαιοσύνης, τα λιμάνια, το σιδηροδρομικό δίκτυο, οι οδικές υποδομές, οι υποδομές των αερομεταφορών και τα υδατοδρόμια.

Σημαντική ώθηση στην ανάπτυξη πολλών από αυτές τις υποδομές προέρχεται από τις αναπτυξιακές δυνατότητες που προσφέρει η γεωγραφική θέση της χώρας στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων, η οποία καθιστά την Ελλάδα εν δυνάμει ενεργειακό και εμπορικό κόμβο. Σημαντικές είναι και οι κοινωνικές ανάγκες που εξυπηρετούν οι προτεραιότητες εδώ, σε όρους άμβλυνσης των ανισοτήτων μεταξύ των περιφερειών της χώρας και της ενσωμάτωσης ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, ειδικά όσον αφορά στην ανάπτυξη των λιμενικών υποδομών, του σιδηροδρομικού δικτύου, του τοπικού οδικού δικτύου, της οδικής ασφάλειας και της αστικής κινητικότητας. Τέλος, μέσω της ψηφιοποίησης των μεταφορών, της ανάπτυξης του σιδηροδρομικού δικτύου και της πολυτροπικής κινητικότητας, μειώνεται το σημαντικό περιβαλλοντικό αποτύπωμα των μεταφορών, καθώς εκτιμάται ότι το 15% των παγκόσμιων εκπομπών CO₂ προέρχονται από τις μεταφορές.¹²

Διάγραμμα 3.5: Προτεραιότητες στην ανάπτυξη υποδομών



Αναλυτικότερα, ιδιαίτερα σημαντικές έχουν αναδειχθεί, λόγω των τεχνολογικών εξελίξεων και της εξάπλωσης της πανδημίας, οι υποδομές ΤΠΕ. Ενδεικτικά αναφέρεται η περαιτέρω ανάπτυξη ευρυζωνικών δικτύων και των δικτύων κινητής επικοινωνίας πέμπτης γενιάς (5G networks). Στην τομή των δικτύων ΤΠΕ και των ενεργειακών δικτύων βρίσκονται και τα έργα για την ανάπτυξη των ευφυών δικτύων, τα οποία, εκτός από ηλεκτρική ενέργεια, μεταφέρουν και δεδομένα σε πραγματικό χρόνο για τη χρήση ενέργειας από τους καταναλωτές και για την κατάσταση του δικτύου.

Στον τομέα ενέργειας, η γεωγραφική θέση της Ελλάδας και το υψηλό δυναμικό για την παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ (αιολικής και ηλιακής) δημιουργούν ευνοϊκές συνθήκες για ενίσχυση της συμμετοχής της χώρας στα διεθνή ενεργειακά δίκτυα. Με την ενίσχυση της εγ-

¹² World Resources Institute, 2017

χώρια παραγωγής από ΑΠΕ και τη διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών μέσα από την ανάπτυξη των ενεργειακών δικτύων και υποδομών, ενισχύεται και η ενεργειακή ασφάλεια της χώρας.

Στο κομμάτι των εμπορικών ροών, χρειάζονται σημαντικές επενδύσεις για τη βελτίωση και τον εκσυγχρονισμό των οδικών, σιδηροδρομικών και λιμενικών υποδομών που θα δώσουν τη δυνατότητα να λειτουργήσει η χώρα ως βασική πύλη εισόδου για τα ασιατικά προϊόντα στην Ευρώπη. Σε συνδυασμό με τη δυναμική παρουσία της ελληνικής ναυτιλίας στο διεθνές εμπόριο, σημαντικές είναι και οι δυνατότητες για ενίσχυση της μεταφοράς αγαθών από την Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη προς την Ασία και την Αφρική μέσα από την Ελλάδα, μετά από την πραγματοποίηση των κατάλληλων επενδύσεων, τόσο στις χερσαίες υποδομές και τα λιμάνια, όσο και σε άλλες υποδομές της εφοδιαστικής αλυσίδας. Στην ίδια κατεύθυνση, θα βοηθήσουν και έργα για την ενίσχυση της πολυτροπικής κινητικότητας (multimodal transport) και την ψηφιοποίηση των μεταφορών. Σημαντική είναι η συμβολή στην κατασκευή των υποδομών των συμπράξεων του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ).

Στις προτεραιότητες του στόχου ανάπτυξης των υποδομών εντάσσονται και τα έργα οδικής ασφάλειας και αστικής κινητικότητας, κυρίως λόγω του υψηλού κοινωνικού αντίκτυπου που έχουν.

3.5 Ενίσχυση εξωστρέφειας

Ιδιαίτερης βαρύτητας είναι οι παρεμβάσεις ενίσχυσης της εξωστρέφειας της ελληνικής οικονομίας, καθώς η ενίσχυση της εξωστρέφειας αποτελεί βασικό συστατικό της επιδιωκόμενης αλλαγής του ελληνικού παραγωγικού υποδείγματος. Στους ειδικούς στόχους περιλαμβάνονται τομείς που έχουν υψηλές αναπτυξιακές δυνατότητες που πηγάζουν από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας, όπως ο πολιτισμός, ο τουρισμός, ο αγροδιατροφικός τομέας και ορισμένοι κλάδοι της βιομηχανίας.

Διάγραμμα 3.6: Προτεραιότητες εντός του στόχου ενίσχυσης της εξωστρέφειας



Αναδεικνύονται δώδεκα προτεραιότητες που σχετίζονται με τον στόχο ενίσχυσης της εξωστρέφειας (Διάγραμμα 3.6 και Πίνακας 3.5 στο Παράρτημα). Βασικός σκοπός των συγκεκριμένων προτεραιοτήτων είναι η κάλυψη της ανάγκης για αλλαγή του παραγωγικού υποδείγ-

ματος, καθώς και η πληρέστερη δυνατή αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας όσον αφορά το ευνοϊκό κλίμα, το φυσικό περιβάλλον και την πολιτιστική κληρονομιά που διαθέτει. Ωστόσο, αρκετές από τις προτεραιότητες, ειδικά στον τομέα του πολιτισμού, έχουν και άμεση επίδραση στην κοινωνική ευημερία των πολιτών και επομένως εξυπηρετούν ταυτόχρονα και κοινωνικές αναπτυξιακές ανάγκες.

Αναλυτικότερα, δυο από τις προτεραιότητες αφορούν αμιγώς στον τουριστικό κλάδο. Η Ελλάδα έχει καθιερωθεί ως ένας κορυφαίος προορισμός για παραθερισμό, ωστόσο υπάρχουν ακόμα σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης σε ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές, όπως η Ρωσία, η Κίνα και η Ινδία. Ενδεικτικές δράσεις θα αφορούν προωθητικές ενέργειες, για στοχευμένες τουριστικές καμπάνιες, εκθέσεις, καθώς και διαφημίσεις σε κοινωνικά δίκτυα και παραδοσιακά μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Ακόμα σημαντικότερα περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης, υπό την προϋπόθεση της ανάπτυξης και των αντίστοιχων υποδομών, υπάρχουν και στον τομέα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ενδεικτικά έργα εδώ αφορούν στην προώθηση και ανάπτυξη των υποδομών για τον τουρισμό υγείας και ευεξίας (health & wellness), τον αγροτουρισμό, τον ορειβατικό τουρισμό, τον θρησκευτικό και τον γαστρονομικό τουρισμό. Σημαντικά περιθώρια υπάρχουν και για την ανάπτυξη του τουρισμού σύντομης διάρκειας (city break) στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη και άλλες πόλεις της χώρας, όπου σημαντικό ενδεικτικό έργο αποτελεί η δημιουργία οργανισμών διαχείρισης προορισμού (destination management organisation).

Εκτός από το ευνοϊκό κλίμα και το φυσικό κάλλος, η Ελλάδα προσελκύει πολλούς επισκέπτες από το εξωτερικό και λόγω του πλούσιου πολιτιστικού αποθέματος της χώρας. Η προστασία, ανάδειξη και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, ειδικά σε μέρη που έχουν τις υποδομές για να υποστηρίξουν αυξημένη ροή επισκεπτών, αποτελεί προτεραιότητα. Άλλες σχετικές προτεραιότητες, τόσο με οικονομικές όσο και με κοινωνικές προεκτάσεις, αφορούν την ευρύτερη προστασία και ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων, τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος τη δημιουργία και τον εκσυγχρονισμό μουσείων και πολιτιστικών κέντρων, καθώς και την προώθηση του σύγχρονου πολιτισμού και της γαστρονομικής παράδοσης.

Σημαντική μπορεί να είναι η αναπτυξιακή ώθηση και από την ανάπτυξη των πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών.

Σε σχετικές προτεραιότητες εντάσσονται δράσεις ενίσχυσης της εξωστρέφειας και σε άλλους τομείς της ελληνικής οικονομίας, όπως στον αγροδιατροφικό τομέα και τη βιομηχανία. Ειδικά όσον αφορά τον αγροδιατροφικό τομέα, δεδομένης και της ανάγκης προσαρμογής στις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, ως εμβληματικές παρεμβάσεις αναδεικνύονται αυτές που αφορούν στη βελτίωση της άρδευσης, με μετάβαση σε τεχνολογίες που περιορίζουν τη σπατάλη στη χρήση των υδατικών πόρων. Επιπλέον, υπάρχουν ακόμα περιθώρια για περαιτέρω ανάπτυξη και προώθηση προϊόντων με ΠΟΠ και ΠΓΕ. Ενδεικτικά, ενώ κάποια προϊόντα, όπως το ελληνικό γιαούρτι και η φέτα, έχουν πετύχει τη διεθνή αναγνώριση σήματος, υπάρχουν και άλλα προϊόντα που μπορούν να ακολουθήσουν αυτή την κατεύθυνση, όπως η μαστίχα Χίου και συγκεκριμένες ποικιλίες ελαιολάδου. Άλλωστε, τα ελληνικά αγροτικά προϊόντα θα πρέπει να διαφοροποιηθούν απέναντι στον ανταγωνισμό με βάση ποιοτικά και τοπικά χαρακτηριστικά, μιας και δομικά ζητήματα όπως ο εξαιρετικά μικρός (κατά μέσο όρο) αγροτικός κλήρος περιορίζει την κλίμακα παραγωγής, τη χρήση τεχνολογίας και την αύξηση παραγωγικότητας στον πρωτογενή τομέα. Προς αυτή την κατεύθυνση, επενδυ-

τική προτεραιότητα αποτελούν και δράσεις που έχουν ως στόχο τη δημιουργία, την ενίσχυση και την προώθηση ενός εθνικού εμπορικού σήματος, στο πρότυπο άλλων χωρών (όπως η Ιταλία, οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Γερμανία).

Τέλος, υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης και της εγχώριας εξορυκτικής βιομηχανίας, καθώς η χώρα διαθέτει αξιόλογα αποθέματα ορυκτών πρώτων υλών. Παραμένει ζητούμενο η πληρέστερη αξιοποίησή τους και η αυξημένη καθετοποίηση των παραγωγικών διαδικασιών που αξιοποιούν τις εγχώριες πρώτες ύλες, ούτως ώστε να μεγιστοποιείται η προστιθέμενη αξία που παράγεται εγχώρια μέσα από τη συγκεκριμένη οικονομική δραστηριότητα.

3.6 Παράρτημα: Αντιστοίχιση προτεραιοτήτων με ειδικούς στόχους, ανάγκες και δυνατότητες ανά αναπτυξιακό στόχο

Πίνακας 3.1: Έξυπνη ανάπτυξη

Προτεραιότητες και ενδεικτικά έργα	Ειδικοί στόχοι			Ανάγκες							Δυνατότητες		
	Έρευνα και ανάπτυξη	Ψηφιακός μετασχηματισμός	Καινοτομία και επιχειρηματικότητα	Κοινωνικές συνέπειες	Δημοσιονομική πειθαρχία	Αλλαγή παραγωγικού υποδείγματος	Τεχνολογικές εξελίξεις	Κλιματική αλλαγή / περιβάλλον	Δημογραφικές εξελίξεις	Λοιπές προκλήσεις	Γεωγραφική θέση	Φυσικό περιβάλλον	Πολιτιστική κληρονομιά
Δημιουργία επιλεγμένων κεντρικών ερευνητικών κέντρων και προγραμμάτων σε τομείς αιχμής	•••	•	•			•	•••	•		••		•	•
Δημιουργία ερευνητικής τεχνογνωσίας και λύσεων ΤΠΕ στον δημόσιο τομέα	••	•••					•••	•		•			
Προώθηση αποτελεσμάτων έρευνας, καινοτομίας και τεχνολογίας στις επιχειρήσεις	•	•	•••			•••	•••	•		•			
Συστάδες ανάπτυξης			•••			•••	•••	•					
Βιομηχανική μετάβαση και επιχειρηματικότητα			•••			••	•••	•					
Δημόσια διοίκηση και ψηφιοποίηση		•••			••		•••						
Ηλεκτρονική υγεία (e-health)		•••		••	•		•••			•			
Ψηφιακή διασύνδεση μονάδων δημόσιας διοίκησης		•••			••		•••						
Εκσυγχρονισμός του δικαστικού συστήματος		•••				•••	•••						
Έξυπνες πόλεις		•••		•		•	•••	••					
Ψηφιακές δεξιότητες και ψηφιακή ένταξη		•••		••		••	•••						

Σημείωση: ••• - πολύ ισχυρή συσχέτιση, •• - ισχυρή συσχέτιση, • - συσχέτιση

Πίνακας 3.2: Πράσινη ανάπτυξη

Προτεραιότητες και ενδεικτικά έργα	Ειδικοί στόχοι			Ανάγκες							Δυνατότητες		
	Μετάβαση σε κυκλική οικονομία	Προστασία του περιβάλλοντος	Αντιμετώπιση κλιματικής αλλαγής	Κοινωνικές συνέπειες	Δημοσιονομική πειθαρχία	Αλλαγή παραγωγικού υποδείγματος	Τεχνολογικές εξελίξεις	Κλιματική αλλαγή / περιβάλλον	Δημογραφικές εξελίξεις	Λοιπές προκλήσεις	Γεωγραφική θέση	Φυσικό περιβάλλον	Πολιτιστική κληρονομιά
Ενεργειακή απόδοση	•	•	•••	••	•			•••					
Στήριξη ΑΠΕ – συμπαραγωγή			•••				•	•••				••	
Απεξάρτηση από ορυκτά καύσιμα- ενεργειακή μετάβαση		••	•••					•••					
Πρόληψη & διαχείριση κινδύνων			•••	•				•••					
Ανάπτυξη υποδομών προστασίας		•••	•••					•••					
Παροχή πόσιμου νερού & διαχείριση υδάτων		•••	••	•				•••					
Διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων	•••	••	•					•••					
Στήριξη φιλικών προς το περιβάλλον διεργασιών παραγωγής & αποδοτικής χρήσης πόρων	•••	•••	••			••		•••					
Ανάδειξη, προστασία και αξιοποίηση της φυσικής κληρονομιάς		•••				••		•••					
Πράσινη επιχειρηματικότητα	•••	•••	•••			••		•••				••	
Πράσινες πόλεις	••	•••	••	•		•		•••					

Σημείωση: ••• - πολύ ισχυρή συσχέτιση, •• - ισχυρή συσχέτιση, • - συσχέτιση

Πίνακας 3.3: Κοινωνική ανάπτυξη

Προτεραιότητες και ενδεικτικά έργα	Ειδικοί στόχοι				Ανάγκες							Δυνατότητες		
	Υγεία και αθλητισμός	Απασχόληση	Παιδεία	Κοινωνική συνοχή	Κοινωνικές συνέπειες	Δημοσιονομική πειθαρχία	Αλλαγή παραγωγικού υποδείγματος	Τεχνολογικές εξελίξεις	Κλιματική αλλαγή / περιβάλλον	Δημογραφικές εξελίξεις	Λοιπές προκλήσεις	Γεωγραφική θέση	Φυσικό περιβάλλον	Πολιτιστική κληρονομιά
Υγεία - υποδομές, εξοπλισμός	•••			••	••					•	•••			
Υποδομές στον τομέα του αθλητισμού	•••			•	•								•	
Τόνωση των ενεργητικών πολιτικών απασχόλησης		•••		••	•••	•	••	•						
Δράσεις εκπαίδευσης – κατάρτισης εργαζομένων		•••	••	••	•••		••	••						
Ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό		•••		••	•••		•							
Κοινωνικές επενδύσεις (στήριξη της οικογένειας, ενίσχυση προσχολικής αγωγής)			••	•••	••					•••				
Ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων πληθυσμού στην εκπαίδευση			•••	••	•••									
Ενίσχυση υποδομών για βελτίωση της ενσωμάτωσης ΑΜΕΑ		••	••	•••	••		•							
Αντιμετώπιση ανισοτήτων στις απομακρυσμένες και νησιωτικές περιοχές				•••	•••									
Ολοκληρωμένη ανάπτυξη των αστικών, αγροτικών και παράκτιων περιοχών				•••	•••									
Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός υποδομών όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης		•	•••		•					••				
Πρότυπες μονάδες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης επαγγελματικής κατεύθυνσης		••	•••		•		••			•				
Διεθνοποίηση των ΑΕΙ			•••				••			•		•	••	•••
Προσέλκυση καταρτισμένων Ελλήνων από το εξωτερικό (brain gain)		•	•••				••			••			•••	•

Σημείωση: ••• - πολύ ισχυρή συσχέτιση, •• - ισχυρή συσχέτιση, • - συσχέτιση

Πίνακας 3.4: Ανάπτυξη υποδομών

Προτεραιότητες και ενδεικτικά έργα	Ειδικοί στόχοι			Ανάγκες							Δυνατότητες		
	Δίκτυα	Μεταφορές	Εφοδιαστική αλυσίδα	Κοινωνικές συνέπειες	Δημοσιονομική πειθαρχία	Αλλαγή παραγωγικού υποδείγματος	Τεχνολογικές εξελίξεις	Κλιματική αλλαγή / περιβάλλον	Δημογραφικές εξελίξεις	Λοιπές προκλήσεις	Γεωγραφική θέση	Φυσικό περιβάλλον	Πολιτιστική κληρονομιά
Υποδομές ΤΠΕ	•••			•		••	•••	•					
Ανάπτυξη, βελτίωση, εκσυγχρονισμός ενεργειακών δικτύων και υποδομών	•••					••	••	•••		••	•••		
Ανάπτυξη, βελτίωση, εκσυγχρονισμός λιμενικών υποδομών		•••	••	••		•••				•	•••		
Ανάπτυξη, βελτίωση, εκσυγχρονισμός σιδηροδρομικού δικτύου	•••	•••	•••	••		••		•		•	•••		
Ανάπτυξη, βελτίωση, εκσυγχρονισμός οδικών υποδομών		•••	•	•							•		
Ανάπτυξη, βελτίωση, εκσυγχρονισμός υποδομών αερομεταφορών		•••	•								•		
Ανάπτυξη, βελτίωση, εκσυγχρονισμός υδατοδρομίων		•••				•					•••		
Οδική ασφάλεια		•••		••									
Ψηφιοποίηση μεταφορών		•••	••			••	•••	•					
Πολυτροπική και αστική κινητικότητα		•••	••	••		••		•			•••		
Επενδύσεις στην εφοδιαστική αλυσίδα			•••								•••		

Σημείωση: ••• - πολύ ισχυρή συσχέτιση, •• - ισχυρή συσχέτιση, • - συσχέτιση

Πίνακας 3.5: Εξωστρέφεια

Προτεραιότητες και ενδεικτικά έργα	Ειδικοί στόχοι				Ανάγκες							Δυνατότητες		
	Πολιτισμός	Τουρισμός	Αγροδιατροφικός τομέας	Βιομηχανία	Κοινωνικές συνέπειες	Δημοσιονομική πειθαρχία	Αλλαγή παραγωγικού υποδείγματος	Τεχνολογικές εξελίξεις	Κλιματική αλλαγή / περιβάλλον	Δημογραφικές εξελίξεις	Λοιπές προκλήσεις	Γεωγραφική θέση	Φυσικό περιβάλλον	Πολιτιστική κληρονομιά
Πρώθηση τουρισμού με έμφαση στις ανερχόμενες και μη παραδοσιακές αγορές	•	•••					•					•	•••	•••
Πρώθηση και ανάπτυξη υποδομών για εναλλακτικές μορφές τουρισμού	•	•••	•				•					•	•••	•••
Ανάδειξη μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και τόπων ιστορικού ενδιαφέροντος	•••	••					•					•		•••
Τουρισμός και πολιτιστική κληρονομιά - προστασία, ανάπτυξη και προβολή	•••	•••					•					•	•	•••
Μουσεία και πολιτιστικά κέντρα	•••	•			•		•							•••
Υποδομές και δράσεις σύγχρονου πολιτισμού	•••	•			•		•							••
Πολιτιστικές και δημιουργικές βιομηχανίες	•••	••			•		•						•	••
Ενίσχυση των επιχειρήσεων για αύξηση της εξωστρέφειας στις εθνικές και διεθνείς αγορές			•••	•••	•		•••				•	••		
Πρώθηση ελληνικών προϊόντων στο εξωτερικό			•••	•••	•		•••						••	••
Ανάπτυξη και πρώθηση προϊόντων με ΠΟΠ και ΠΓΕ			•••		•		••					•	•••	
Δημιουργία και πρώθηση εθνικού εμπορικού σήματος		•••	•••	•••	•		•••						•••	•••
Πρώθηση έρευνας και ανάπτυξης των εγχώριων ορυκτών πρώτων υλών				•••			•							

Σημείωση: ••• - πολύ ισχυρή συσχέτιση, •• - ισχυρή συσχέτιση, • - συσχέτιση